

Zanglijsters onder de radar

Hein Verkade

Voorjaarsbode

Als het maar een beetje aangenaam weer is, kun je vanaf begin februari de Zanglijster uitbundig horen zingen. Het is een feestelijke aankondiging van het komende voorjaar. En als dat dan ook nog eens dicht bij huis is, dan ben je bevoorrecht.

Half februari 2022 is het zover. Zijn heldere zang klinkt vanuit de hoge oude Esdoorns in de tuin achter de St. Jeroenskerk in Noordwijk-Binnen. Er zit nog geen blad aan de bomen, waardoor je de vogel moeiteloos kunt vinden. Zanglijsters zingen haast nooit vanaf de top, maar meestal ongeveer halverwege. De dag erop komt er zanglijster-gezing vanuit de bomen in de tuin van 'de Lindenhof'. Nooit klinkt er gezang vanuit beide tuinen tegelijk. We kunnen dus gevoelig aannemen dat het steeds dezelfde vogel is. De eerste dagen van april is het feest voorbij.

Volgens de richtlijnen van het BMP-A-onderzoek van Sovon betreft het dan hoogstwaarschijnlijk een doortrekker die in noordelijker streken zal gaan broeden. Het BMP-A is een gestandaardiseerde inventarisatie-methode voor bijna alle broedvogels in Nederland. Om tot een zo zuiver mogelijke aantalsschatting te komen, moet er zoveel mogelijk 'ruis' uit de tellingen worden gehaald.

Uitbundig zingende Zanglijsters in het vroege voorjaar is zo'n 'ruis'. Noordelijk broedende lijsters starten al met zingen in hun overwinteringsgebied. Wanneer je dus alle zingende Zanglijsters in maart mee zou tellen, dan kom je tot een te rooskleurig beeld. Daarom is er standaard ingevoerd dat je alleen Zanglijsters die na 20 april nog zingen tot de eigen broedvogels mag rekenen.

Klip en klaar denk je dan, die zanger in de tuinen van Noordwijk-Binnen is zo'n typisch geval van een doortrekker.....maar is dat ook zo.....

Stille broeder

Op 15 mei zijn wij op bezoek bij de familie Mostard aan de van Limburg Stirumstraat. Zij hebben een besloten binnentuin op het zuiden met tegen de achtermuur een Klimop. Enthousiast vertellen zij dat er een paartje Zanglijsters heeft gebroed in die klimop. Het klinkt wonderlijk, dus vraag je een beetje door. Er is maar één conclusie mogelijk, hier hebben Zanglijsters gezeten! En dat terwijl er in de directe omgeving nauwelijks groen te vinden is.

Opgetogen, maar ook een beetje vertwijfeld gaan wij huiswaarts richting de Douzastraat. 's Winters zit er regelmatig een Zanglijster in onze tuin, maar die leek begin april vertrokken. Maar wat schetst onze verbazing, als er de volgende dag een Zanglijster water drinkt uit onze vijver! De dagen erna zien wij hem soms heimelijk door de tuin sluipen. Eind mei wordt het echt spannend. De lijster verdwijnt met nestmateriaal in onze eigen klimop! De situatie is net als bij de familie Mostard, tuin op het zuiden met een klimop tegen de achtermuur. Er wordt ook modder uit de vijver gesleept ter versteviging van het nest.

Toch is er iets merkwaardigs..... we horen de Zanglijster nauwelijks en hij laat zich eigenlijk weinig zien. Dit in tegenstelling tot zijn grote neef de Merel. Die broedt ook in de Klimop, maar die zingt volop, laat zich veel zien en de uitgevlogen jongen bedelen de hele dag luidruchtig. We kunnen de nestplaats van de lijster vanuit onze woonkamer zien. Het aanvliegpatroon is steeds hetzelfde. Eerst landt de vogel in het krentenboompje voor de klimop, blijft een poosje roerloos zitten en verdwijnt vervolgens in de klimop. Het verloopt allemaal geruisloos. Helaas kunnen we dus niet genieten van zijn welluidende zang. In totaal hebben we de vogel vanaf half mei drie keer hooguit een minuut horen zingen. Het heeft ook een behoorlijke tijd geduurd, voordat we eindelijk twee vogels tegelijk zagen. En het wordt nog stiller, we zien nog maar af en toe een Zanglijster door de tuin rennen. Zou er dan daadwerkelijk gebroed worden? We durven nog niet te gaan kijken bij het nest, bang iets te verstoren.

Een poosje later komt de verlossende aanwijzing, een Zanglijster met voer in zijn bek verdwijnt in het groen. Er zijn nu jonge vogels. Na een paar dagen kan ik mijn nieuwsgierigheid niet meer bedwingen en klim op de keukentrap. Pas als ik mijn hand in de klimop steek, stuift een zeer geïrriteerde moeder van het nest. Even gauw voelen, en ja hoor diverse mini-lijstertjes. Gelukkig keert er al snel een oudervogel met voer terug, het is allemaal goed gegaan. Steeds landt de vogel eerst met voer in het krentenboompje en wacht tot de andere ouder het nest verlaat. Na het vergaren van de nodige insecten en wormen gaat de lijster regelmatig eerst op het puntje van de schuur van de burens zitten. Bijna roerloos wacht de vogel daar een tijdje. Het enig leven wat je af en toe ziet, is het lichtjes 'wapperen' met de vleugels. Dit opvallende gedrag wordt niet beschreven in de dikke vogelbijbel van Cramp. Maar de schrijver bekent dat er eigenlijk niet zoveel onderzoek aan Zanglijsters gedaan wordt. Ja, ook vogelonderzoekers hebben zo hun voorkeuren. Als Merel, Spreeuw of Koolmees maak je een grotere kans om onder het vergrootglas te komen.

Nest met vier jonge Zanglijsters. Douzastraat Noordwijk 2 juli 2022.

Foto: Hein Verkade

De lijsters komen nu vaker in beeld. Slakken worden venijnig van hun huisje ontdaan. De ontheemde glibbermassa wordt eerst nog even flink door het zand gezwiept, voordat het in de hongerige keeltjes verdwijnt. Af en toe is er een conflict met de grote neef, wat in het voordeel van de laatste wordt beslecht. De jongen kunnen langzamerhand alleen in het nest achterblijven, beide ouders sluipen door de tuin, de prooien worden groter. In de ochtend van 5 juli vliegt er ineens een Zanglijster met slak richting onze huiskamer. Er zit een pas uitgevlogen jong in de plantenbak. Af en toe hoor je nu ook een jong roepen vanuit een andere hoek van de tuin. Wat een verschil met jonge Merels. Die laten pontificaal luid bedelend midden op het gras aan hun ouders weten dat ze honger hebben. Een makkie voor de katten uit de buurt.

Discussie

In het voorjaar van 2022 zijn op vier plaatsen op korte afstand territoriale activiteiten van Zanglijsters waargenomen in het centrum van Noordwijk-Binnen. De vraag is in hoeverre dit activiteiten van één en hetzelfde paartje betreft. De zingende vogel(s) in de tuinen van de RK St. Jeroenskerk en de Lindenhof zongen zeer frequent van half februari tot begin april. De volgende zangpost lag bij de St. Jorisdoelen/ Klein Offem aan de oostzijde van het dorp. Geen enkele keer werden twee zingende vogels gelijktijdig in beide tuinen gehoord. Het is dus vrijwel zeker één zangterritorium geweest. De zangposten liggen ca. 150 meter bij elkaar vandaan.

Het eerst broedgeval in de van Limburg Stirumstraat vond plaats in de periode april tot half mei in een klimop aan de noordzijde van een tuinmuur. Het tweede nest in de Douzastraat betrof de periode eind mei tot begin juli, wederom in een klimop aan de noordzijde van een tuinmuur. De nestplaatsen liggen 80 meter van elkaar verwijderd. Gezien de timing, het nestsucces, de nestplaatskeuze en de korte afstand is hier ook vrijwel zeker sprake van hetzelfde broedpaar.

Tenslotte vraag je je dan af wat de relatie is tussen de zingende vogels en de broedplaatsen. De onderlinge afstanden tussen de posten en de broedplaatsen liggen steeds tussen de 80 en 160 meter. Het gebied hiertussen bestaat vrijwel geheel uit bebouwing, straten en pleinen. In een cirkel van enkele honderden meters hieromheen zijn geen territorium indicerende activiteiten van andere Zanglijsters waargenomen. Het is bekend dat de zangactiviteit van mannetjes bij aanvang van het broeden afneemt bij veel soorten. Wanneer we aannemen dat alles betrekking heeft op één en hetzelfde paar, dan is die afname zeer extreem geweest. Dit kan te maken hebben met de afwezigheid van concurrentie. Er zaten tenslotte geen Zanglijsters in de directe omgeving. Dan is de behoefte om je territorium te blijven bevestigen kleiner. Maar theoretisch kan volgens de richtlijnen van Sovon de zingende vogel een wintergast of doortrekker zijn geweest. Dit suggereert dat het broedende mannetje bijna helemaal niet gezongen zou hebben. Dat lijkt onwaarschijnlijk, maar niet onmogelijk. Wanneer dat laatste is gebeurd, dan betekent dit dat dat solitaire broedgevallen een kleinere kans hebben om als geldig territorium op de inventarisatie lijst terecht te komen. Als je niet in onze tuin bent geweest, zouden ook de overige territorium indicerende waarnemingen niet boven tafel zijn gekomen van deze heimelijke vogels. Geen geldig territorium volgens de BMP-A methode.....ze blijven dus onder de radar. Maar niet getreurd. Er is nog een telproject bij Sovon, het Meetnet Urbane Soorten (MUS). Zou onze Zanglijster een kans hebben met deze methode opgepikt te worden? MUS-tellingen zijn laagdrempeliger dan de uitgebreide BMP-methode. Er zijn slechts drie tellingen, waarvan de eerste tussen 1 en 30 april plaatsvindt. Je mag tijdens die ene telling maximaal 5 minuten op een plek staan om alle vogels die je ziet of hoort te noteren. En daar wringt al direct de schoen. Onze Zanglijsters leiden vanaf begin april een verborgen leven. De kans dat zij de MUS-lijst halen is dus ook nihil. Het lukt onze stiekeme lijsters waarschijnlijk weer om onder de radar te blijven.

Het lijkt erop dat algemene broedvogels op plekken met een lage dichtheid, waarvan een ander deel van de populatie wintergast is, structureel onderschat worden bij de gangbare inventarisatiemethodes. Een andere soort waar je in dit kader aan moet denken is de Roodborst in de bebouwde kom. Er is geen pasklaar antwoord te geven hoe je dit probleem moet ondervangen. Maar het zou goed zijn bij het schrijven van een inventarisatieverslag melding te maken van het risico van onderschatting in gebieden met lage dichtheden. Dit alles laat onverlet dat wij, net als de familie Mostard, enorm hebben genoten van 'onze' Zanglijsters. We zijn benieuwd of zij volgend jaar op herhaling komen.

Pas uitgevlogen jonge Zanglijster. Douzastraat Noordwijk 5 juli 2022 – foto: Hein Verkade